

14. Нечипорук С.В. Конституційні засади організації та функціонування судової влади в Україні (питання теорії і практики). – Дисертація на здобуття к.ю.н. за спеціальністю 12.00.02 – Київ, 2011. – 225 с.

15. Руденко М.В., Рибалко Г.С. Судова влада та правоохоронні органи України: Підручник для студ. вищих юрид. навч. закладів. – Х., ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 285 с.

УДК 342.9

Н.М. Шульгач

Львівський університет бізнесу та права

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІ

Стаття присвячена дослідженню правового статусу суддів на теоретичному рівні. На основі аналізу поглядів науковців щодо поняття і змісту правового статусу суддів дано власне визначення цього поняття.

Ключові слова: *правовий статус, суддя, елементи правового статусу, права та обов'язки судді.*

Статья посвящена исследованию правового статуса судей на теоретическом уровне. На основе анализа взглядов ученых относительно понятия и содержания правового статуса судей дано собственное определение этого понятия.

Ключевые слова: *правовой статус, судья, элементы правового статуса, права и обязанности судьи.*

Article is devoted to research the legal status of judges at the theoretical level. On the basis of the views of scholars on the concept and content of the legal status of judges given their own definition.

Key words: *legal status, the judge, the elements of legal status, rights and duties of a judge.*

Постановка проблеми. Одне з основних завдань сучасної судово-правової реформи є реалізація демократичних ідей правосуддя, вироблених світовою практикою й наукою. У цьому зв'язку особливого значення набуває розробка концептуальних основ статусу суддів України, який відповідатиме міжнародним стандартам, оскільки виключно останні є носіями судової влади в державі.

Особливо ці питання актуалізуються сьогодні, в період прийняття та оновлення судового та процесуального законодавства України. Тому саме зараз так необхідний принципово новий підхід до визначення поняття, структури і змісту правового статусу судді.

Актуальність теми зумовлена і тим, що сучасна судова система України характеризується певною роз'єднаністю, наявністю диспропорцій у навантаженні на суддів судів різних ланок і рівнів, проблемами у формуванні суддівського корпусу, некомпетентністю суддів (про що свідчать численні скасовані рішення).

Стан дослідження. Певний внесок у розробку цієї проблеми зробили такі вчені, як В. Бринцев, Т. Варфоломеєва, В. Висоцький, В. Гринюк, В. Маляренко, І. Марочкін, В. Молдован, Л. Москвич, І. Назаров, С. Подкопась, В. Попелюшко, С. Прилуцький, В. Селіванов, С. Слінько, М. Хавронюк, В. Шишкін та інші. Проте, незважаючи на те, що окремі проблеми правового статусу суддів, в різні часові періоди були предметом вивчення ряду вчених, єдиної думки щодо поняття та змісту правового статусу судді немає.

Виклад основних положень. Відповідно до ст.51 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді. Саме поняття «правовий статус судді» в законодавстві України відсутнє.

Етимологічно слово «статус» тотожне поняттю «становище» («стан») та тлумачиться як становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій тощо [1, с.1387]. При цьому статус суб'єкта є насамперед певною сукупністю визначених правовими установленнями його соціальних можливостей, обсяг і характер яких залежить від тієї ролі, соціальної функції, що виконується ним у суспільстві.

Сутність поняття «статус» для всіх суб'єктів тотожна і виражає те, що властиво цілій низці чи роду явищ, а саме – міру свободи, певну можливість поведінки конкретного суб'єкта або соціальної групи. Тобто «статус» передбачає соціально-типові аспекти поведінки. У разі коли йдеться не про загальне соціальне становище судді в суспільстві, а про правове чи юридичне його визначення, то такий статус судді називається правовим.

Загалом категорія «правовий статус» – відносно нова в науці. Раніше, до 60-х років ХХ-го століття, вона зазвичай ототожнювалася із правоздатністю і не розглядалася в якості самостійної. Адже обидві ці якості виникають і діють у суб'єкта одночасно, обидві однаковою мірою невідчужувані. У цьому їх схожість, що слугувала основою для їх ототожнення. Лише в наступний період, з розвитком юридичної думки, у 70-80-

х роках ХХ-го століття, категорія правового статусу отримала досить широку розробку, сформувалася як проблема і як одне із ключових понять правознавства зафіксована в законодавстві. На сьогоднішній день питання правового статусу особистості є важливим самостійним науковим напрямком у загальній теорії держави і права, а також у галузевих юридичних дисциплінах [2, с.247].

Зазвичай під правовим статусом суддів розуміють порядок набуття статусу, сукупність їх прав та обов'язків, вимоги, що ставляться до суддів, правові гарантії, які дозволяють суддям здійснювати свої повноваження згідно з законом, порядок притягнення суддів до юридичної відповідальності та звільнення з посади [3, с.254].

В. Молдован зазначає, що статус суддів – це сукупність прав і обов'язків, закріплених чинним законодавством стосовно порядку обрання суддів, їхніх повноважень, гарантій їхньої діяльності та відповідальності [4, с.190]. Інші науковці під правовим статусом суддів (їхнім правовим статусом) розуміють лише сукупність їхніх прав і обов'язків, закріплених у законі [5, с.147].

Досить цікаве визначення поняття правового статусу посадової особи (в т.ч. судді), сформульовано Д. Лукояновим, під яким він розуміє встановлену нормами права сукупність елементів (прав, обов'язків, гарантій, відповідальності та інших), обумовлених місцем і призначенням посадової особи у відповідному органі влади, організації, що характеризують положення даної посадової особи серед посадових осіб, її взаємовідносини з іншими посадовими особами та іншими суб'єктами права [6, с.18].

Правовий статус судді характеризує обсяг правових можливостей, певну міру свободи поведінки носія судової влади. За своєю сутністю він є спеціальним різновидом професійного статусу, оскільки йдеться про виняткові правові можливості посадової особи судової влади, якій надаються відповідні правові можливості для ефективного здійснення професійної діяльності [7, с.12].

С. Слінько звертає увагу, що статус судді можна ототожнювати з його процесуальним становищем, яке він має у кримінальному процесі. При цьому статус містить сукупність певних соціальних можливостей, обсяг і характер яких залежать від тієї ролі, соціальної функції, що виконується суддею у судочинстві. Поняття «статус судді» виражає те, що суддя як носій судової влади має можливості, які дозволяють йому забезпечити належне, об'єктивне, повне, неупереджене виконання функції судової влади, а саме: здійснення від імені держави контролю в механізмі поділу влади; реалізація правосуддя, визнання особи винною у скоєнні злочину шляхом постанови вироку; здійснення контролю за оперативно-розшуковою діяльністю органу дізнання під час надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, які встановлені законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про прокуратуру», «Про міліцію», КПК України; захист прав та свобод людини і громадянина під час проведення досудового розслідування, судового провадження. Реалізація даних функцій, на думку вищезазначеного науковця, передбачає надання судді процесуальних повноважень, сукупність яких становить зміст правового статусу судді [8, с.74-75].

Основні засади правового статусу суддів визначені в статтях 126-130 Конституції України, в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», в главах 3, 4 Закону України «Про Конституційний Суд України», в процесуальних кодексах та в інших нормативно-правових актах.

Центральним питанням при визначенні правового статусу є його зміст, що являє собою сукупність елементів. Російський дослідник Г. Єрмошин у статусі судді виділяє дві складові: по-перше, процесуальна складова статусу судді, тобто права та обов'язки, судді як особи, що займає посаду державного службовця, які визначаються процесуальним законодавством (він зазначає, що в навчальному процесі ця складова статусу судді вивчається в рамках конституційного, цивільного, кримінального та господарського судочинства, а також в рамках вивчення особливостей розгляду спорів, що впливають з адміністративних правовідносин), по-друге, права та обов'язки судді, які визначають його особливе становище в суспільстві як громадянина. Адже саме це особливе становище, вказує він, по суті справи є гарантією забезпечення тих його прав і обов'язків, які суддя реалізує, безпосередньо здійснюючи правосуддя, свої владні правомочності [9, с.14]. Інший російський науковець О. Бабаєва у зміст статусу судді включає такі елементи: а) правоздатність та дієздатність судді; б) законодавчо закріплені права та обов'язки, в) гарантії цих прав і обов'язків; г) відповідальність за належне виконання покладених на нього обов'язків. При цьому зазначений автор дане визначення вважає можливим поширити і на інших суб'єктів – учасників конкретних правовідносин [10, с.134].

Л. Москвич зауважує, що при характеристиці правового статусу судді мова повинна йти не про правовий статус суддівської посади, а про правовий статус людини, яка обіймає посаду носія судової влади [11, с.7]. Дане положення набуває особливого значення в умовах формування громадянського суспільства, налагодження соціальних відносин між його членами, між ними і правовою державою. Хоча, безперечно, статус не може існувати без посади, більше того, остання визначає позицію носія статусу в судовій системі та соціальній системі в цілому. Але й без особистості, безпосереднього виконавця соціальної ролі носія судової влади неможливо віднайти статус.

Висновок. Отже, враховуючи вищезазначені погляди на поняття та зміст правового статусу судді, варто дати власне визначення цього поняття. Під правовим статусом судді слід розуміти нормативно-визначені права, обов'язки, гарантії, які сприяють судді здійснювати свої повноваження та особливості їх притягнення до відповідальності.

Правовий статус судді, що складається з багатьох компонентів, забезпечує можливість судді здійснювати незалежне, неупереджене та справедливе правосуддя.

Література

1. Великий тлумачник словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Укладач та гол. редактор В.Т. Бусел – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун». – 2005. – 1728 с.
2. Панталієнко П.В. Деякі особливості правового статусу суддів України // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія "Право". – 2011 – Вип. 165 частина 2. – с.245-251.
3. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І.С. Марочкін, Н.В. Сібільова, В.П. Тихий та ін. За ред. І.С. Марочкіна, Н.В. Сібільової. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2007. – 528 с.
4. Телітко В.Е. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Науково-практичний коментар / За ред. Молдована В. В. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 528 с.
5. Руденко М.В., Рибалко Г.С. Судова влада та правоохоронні органи України: Підручник для студ. вищих юрид. навч. закладів. – Х., ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 285 с.
6. Лукьянов Д.Н. Правовой статус председателя районного суда как организатора эффективного правосудия: автореферат дис. ... к.ю.н. по спец. 12.00.11. – Москва, 2011. – 29 с.
7. Москвич Л.М., Подкопаев С.В., Прилуцкий С.В. Статус судді: питання теорії та практики: Монографія – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 360 с.
8. Слінько С.В. Концепція незалежності судової влади: функція та елементи // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2011. – №4. – с.73-79.
9. Ермошин Т.Г. Правовой статус судьи: монография. – М.: Российская академия правосудия, 2008.- 524 с.
10. Бабаева О.Н. Проблемные вопросы статуса мировых судей Российской Федерации // Вестник Воронежского государственного университета. – 2007. – №1. – с.130-135
11. Москвич Л.М. Організаційно-правові проблеми статусу суддів. — Автореферат дисертація ... к.ю.н. за спеціальністю 12.00.10 — судоустрій; прокуратура та адвокатура. — Харків, 2003. – 20 с.

УДК 342.9

В.С. Мусієвський

здобувач

Львівський університет бізнесу та права

ПРАВОТВОРЧИСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Досліджено дискусійні аспекти реалізації правотворчої функції судами. Обґрунтовано визначальну роль судової практики як особливого джерела права.

Ключові слова: *судова практика, судовий прецедент, джерела права, правосуддя.*

Исследованы дискуссионные аспекты реализации правотворческой функции судами. Обосновано определяющую роль судебной практики как особого источника права.

Ключевые слова: *судебная практика, судебный прецедент, источники права, правосудие.*

Research controversial aspects of lawmaking function by the courts. Proved crucial role of judicial practice as a special source of law.

Key words: *judicial practice and judicial preceden, sources of right, justice..*

Постановка проблеми. Визнаючи за судами правотворчі функції в науковій літературі висловлюються пропозиції про необхідність визнання в якості джерела права судового прецеденту. Однак судовий прецедент і судова практика поняття не тотожні. Якщо судовий прецедент розглядати як рішення найвищого судового органу по конкретній справі, прийняте за зразок у наступних подібних випадках, то судова практика – результат судової діяльності однакового застосування закону. Судовий прецедент використовується як аналог при розгляді конкретної справи, прийняття по ньому конкретного рішення або вироку. Прецедентне ж право являє собою систему юридичних норм, вироблених судами в процесі здійснення правосуддя і обов'язкових до застосування поряд зі статутним правом, створюваним законодавчою владою. Прецедентне право являє